

Sisäministeriö

Oikeusministeriön lausunto hallituksen esitysluonnoksesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE x/2026 vp) täydentämisestä

Sisäministeriö on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE x/2026 vp) täydentämisestä.

Esityksen tarkoituksena on täydentää Rajavartiolaitoksen rikostiedusteluhankkeen ensimmäisessä vaiheessa valmisteltua hallituksen esitystä. Täydentävässä esityksessä lisättäisiin ensimmäisen vaiheen esityksen lakiehdotuksiin ne säännökset, joiden säätäminen edellyttää perustuslain 10 §:n kotirauhan suojaa ja luottamuksellisen viestin suojaa koskevien lakivarausten muuttamista. Lisäksi Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 lukuun ehdotetaan lisättäväksi säännökset uusista salaisista tiedonhankintakeinoista. Esityksessä ehdotetaan muutoksia myös pakkokeinolakiin.

Esitysten yhteensovittaminen ja pakkokeinolaki

Samanaikaisesti on vireillä useita niin sanottuja rikostiedustelusääntelyä koskevia lainsäädäntöhankkeita. Oikeusministeriön käsityksen mukaan poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta nämä hankkeet vielä jakautuisivat kahteen eli varsinaiseen esitykseen/esitysluonnokseen sekä niitä täydentäviin esitysluonnoksiin. Kyseiset hankkeet esitysluonnoksineen/esityksineen ovat eri vaiheissa, osa on jo eduskunnassa käsiteltävänä ja osa puolestaan vasta lausuntokierroksella/jatkovalmistelussa. Esityksissä/esitysluonnoksissa ehdotetaan muutettavaksi myös muuta lainsäädäntöä, kuten pakkokeinolakia. Tilanne on kuitenkin varsin epäselvä useiden samanaikaisesti vireillä olevien hankkeiden osalta, ja varsinkin siltä osin kuin kyse on ehdotuksista pakkokeinolain muuttamiseksi. Kokonaisuuden ja yleisen johdonmukaisuuden hahmottaminen on varsin haasteellista.

Nyt käsiteltävänä olevassa esitysluonnoksessa myös ehdotetaan useita muutoksia pakkokeinolakiin. Pääosin kyse vaikuttaisi olevan samoista muutosehdotuksista, joita on ehdotettu tehtäväksi lausuntokierroksella jo olleessa sisäministeriön esitysluonnoksessa rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE x/2026 vp) täydentämisestä (VN/34876/2025), jäljempänä *SM riti-2 esitysluonnos*. Toisaalta muilta osin nyt käsiteltävänä olevassa esitysluonnoksessa esitetyt pakkokeinolakia koskevat muutokset sinänsä vaikuttaisivat vastaavan sitä mitä hallituksen esityksessä (HE 121/2026 vp) eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (jäljempänä *SM riti-1 esitys*) on ehdotettu (pl. 2. lakiehdotuksen 29 a §), joskin viimeksi mainituilta osin esitysluonnoksen ehdotukset vaikuttaisivat tehdyn Rajavartiolaitoksen näkökulmasta.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Oikeusministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

Esitysluonnoksesta jää epäselväksi se, miten nyt käsiteltävänä olevan esitysluonnoksen muutosehdotukset suhteutuvat ja yhteensovitetaan muiden samanaikaisesti vireillä olevien vastaavan kaltaisten esitysten/esitysluonnosten kanssa. Lisäksi oikeusministeriö kiinnittää erityistä huomiota siihen, että sikäli kuin kyse on esimerkiksi tietyistä salaisista pakkokeinoista suhteessa järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan osallistumiseen ja/tai esitutkintaviranomaisen turvaamisesta, ei ole tarkoituksenmukaista eikä perusteltua ehdottaa säädettäväksi pakkokeinolain 10 luvussa niin sanotusti esitutkintaviranomaiskohtaisesti ja erikseen toisiaan vastaavista toimivaltuuksista. Vastaava sääntely soveltuksen kaikkiin toimivaltaisiin esitutkintaviranomaisiin olisi syytä tehdä samassa/samoissa pykälässä/pykälissä.

Oikeusministeriö pitää erityisen tärkeänä, että kaikkien samaan kokonaisuuteen liittyvien esitysten/esitysluonnosten jatkovalmisteluissa yhteensovitetaan samoja kokonaisuuksia koskevat sääntelymuutosehdotukset. Vaikka nyt käsiteltävän esitysluonnoksen jaksossa 9 (s. 115–116) todetaan mainittujen hankkeiden yhteensovittamistarve, yhteensovittaminen tulisi tehdä selvemmin jo esitysten valmisteluvaiheessa eikä jättää sitä tehtäväksi ainoastaan esitysten eduskuntakäsittelyyn. Edelleen huomionarvoista on, että muun ohella pakkokeinolaki kuuluu oikeusministeriön vastuulle, minkä vuoksi jatkovalmistelussa on tärkeä varmistaa myös yhteistyö oikeusministeriön kanssa tarvittavilta osin.

Lisäksi esimerkiksi sijaintitietojen hankkimista koskevien ehdotusten osalta esitysluonnoksesta jää epäselväksi, miksi rinnakkaisteksteissä 2. lakiehdotuksen 9 b §:n 3 momentissa viitataan 18 a §:n 3 momenttiin – pakkokeinolain 10 luvussa ei ole kyseistä pykälää. Oletettavasti kyse on kopiointivirheestä liittyen muutosehdotuksiin 1. lakiehdotuksessa. Lakiehdotuksessa viitataan puolestaan 9 a §:n 3 momenttiin, kuten SM:n riti-2 esitysluonnoksessa. Lisäksi kyseisen 9 b §:n säännöskohtaisissa perusteluissa 3 momentin osalta selostetaan 4 momenttia, toisin sanoen 3 momenttia koskevia perusteluita ei vaikuttaisi olevan lainkaan.

Oikeusministeriö kiinnittää myös huomiota siihen, että esitysluonnoksen pakkokeinolakia koskevat rinnakkaistekstit vaikuttavat viimeistelemättömiltä ja ne edellä mainitusti sisältävät virheitä. Edelleen huomiota kiinnitetään rinnakkaisteksteissä oleviin muihin virheisiin, kuten siihen, että 2. lakiehdotuksen 4 §:n otsikkoon ei ole tehty ehdotettua muutosta.

Kokonaisuudessaan esitysluonnoksen jatkovalmistelussa on kiinnitettävä huomiota huolellisuuteen ja tarkkuuteen, jotta ehdotukset perusteluineen ja pykälineen ovat oikein ja johdonmukaiset.

Suhde perustuslain 10 §:n muutokseen ja poliisin rikostiedusteluun

Luonnoksessa ehdotetaan uhkaperusteisen rikostiedustelun toimivaltuuksien laajentamista sellaisiin rikostiedustelumenetelmiin, jotka rajoittavat kotirauhan tai luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja. Luonnoksessa todetaan, että Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin ehdotetun uuden 3 a luvun säätämisen edellytyksenä esityksessä ehdotetussa muodossa on perustuslain 10 §:ään esitettyjen muutosten voimaansaattaminen.

Eduskunnalle on annettu esitys perustuslain 10 §:n muuttamiseksi (HE 50/2026 vp). Eduskunnan perustuslakivaliokunta ei ole tässä vaiheessa ottanut kantaa perustuslain 10 §:n muuttamista koskevaan esitykseen tai arvioinut poliisin rikostiedustelua koskevan esityksen ratkaisuja koskien mm. sitä, mitä vakavan rikollisuuden käsitteen piiriin voidaan katsoa kuuluvan. Perustuslakivaliokunnan esittämät mahdolliset rajaukset, painotukset ja tulkintakannanotot tulee ottaa huomioon tämän esityksen jatkovalmistelussa.

Esitysluonnoksessa todetaan lakiehdotusten voimaantulon osalta, että jos perustuslain muutosehdotus käsiteltäisiin perustuslain 73 §:n 1 momentin mukaisessa säätämisyjärjestyksessä, Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luku, sellaisena kuin se on tässä esityksessä, voisi tulla voimaan seuraavan vaalikauden alkupuolella, mahdollisesti keväällä 2028. Oikeusministeriö huomauttaa, että jos perustuslain muutosehdotus käsitellään 1 momentin mukaisessa järjestyksessä, perustuslain muuttamista edellyttäviä säännöksiä ei voida hyväksyä tällä vaalikaudella, koska perustuslain muutosta ei ole vielä hyväksytty.

Esitysluonnoksessa on ehdotuksia, joilla uusia toimivaltuuksia (esim. telekuuntelu, paikkatiedustelu, osallistuvan tietolähteen käyttö) esitetään lisättäväksi aiemmin ehdotettuihin säännöksiin. Näiden laajennusten arviointi on riippuvaista siitä, miten eduskunnan perustuslakivaliokunta arvioi alkupeleistä esitystä (ottaen huomioon myös kysymyksen siitä, voidaanko Rajavartiolaitoksen omia rikostiedustelutoimivaltuuksia pitää välttämättöminä).

Oikeusministeriö kiinnitti aiemmassa lausunnossaan huomiota myös siihen, että poliisin rikostiedustelua koskevassa esityksessä ehdotetaan, että uhkaperusteisen rikostiedustelun toimivaltuudet säädettäisiin poliisiorganisaatiossa vain keskusrikospoliisille. KeskittämISRatkaisulla arvioidaan voitavan

paremmin turvata uusien säännösten yhdenmukainen soveltamiskäytäntö sekä uhkaperusteisen rikostiedustelun valvonta. Esityksen mukaan keskittämiskäytännön johdosta esitykseen valmisteltiin myös nimenomainen säännös poliisilaitosten toimivaltuudesta avustaa keskusrikospoliisia sen johdolla yksittäisten operaatioiden toteutuksessa. Sotilastiedustelulain muuttamista koskevassa esityksessä HE 104/2026 vp ehdotetaan Rajavartiolaitokselle toimivaltuutta sotilastiedusteluviranomaisen avustamiseksi sotilastiedustelussa. Jatkovalmistelussa sisäministeriön on edelleen syytä arvioida toimivaltuuksien kohdentamiskysymystä myös Rajavartiolaitoksen osalta ja pohtia, tulisiko esityksessä selkeämmin perustella Rajavartiolaitoksen omien rikostiedustelutoimivaltuuksien välttämätön tarve ottaen huomioon muun muassa rikostiedustelun poikkeuksellinen luonne sekä valvonta- ja oikeusturvakysymykset.

Paikkatiedustelu

Koska esitysluonnoksessa ehdotetaan pitkälti vastaavanlaista sääntelyä kuin SM riti-2 esitysluonnoksessa, oikeusministeriö viittaa antamaansa lausuntoon koskien viimeksi mainittua esitysluonnosta. Oikeusministeriö viittaa soveltuvien osin erityisesti viitatussa lausunnossaan esitettyihin seuraaviin seikkoihin:

- käytettävä terminologia: paikkatiedustelu vs. salainen paikanetsintä,
- esitysluonnoksessa ei ehdoteta erikseen säädettävän pöytäkirja- ja videointivelvollisuudesta kuten esityksessä HE 98/2026 vp koskien pakkokeinolain muuttamista,
- esitysluonnoksen mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi toimia päätöksentekijänä eikä HE 98/2026 vp mukaisesti salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies/rajavartiomies¹.

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 35 a §:n ja sitä koskevien säännöskohtaisten perusteluiden mukaan Rajavartiolaitokselle ei ehdoteta oikeutta kohdistaa paikkatiedustelua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Esitysluonnoksen yleisperusteluissa (s. 16) kuitenkin todetaan, että ”esitetään pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan (asunto) kohdistuvan paikkatiedustelun yleiseksi edellytykseksi kuitenkin välttämättömyyttä”. Esitysluonnoksen yleisperustelut eivät siten vaikuttaisi vastaavan esityksessä ehdotettua. Oikeusministeriö on siinä käsityksessä, että esitysluonnoksen tarkoituksena ei ole ehdottaa Rajavartiolaitokselle oikeutta kohdistaa paikkatiedustelua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Jatkovalmistelussa esitysluonnoksen perusteluita on syytä tarkistaa ja varmistaa, että esitys on kokonaisuudessaan johdonmukainen ja selkeä sen ehdotusten, perustelujen ja tavoitteiden suhteen.

Lisäksi esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 35 b §:n 1 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi paikkatiedustelusta. Toisaalta esitysluonnoksen yleisperusteluissa (s. 20) on mainintoja koskien tuomioistuinkontrollia. Vaikka esitysluonnoksessa ehdotetaan, että Rajavartiolaitoksen osalta paikkatiedustelu ei olisi mahdollista pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan ja tästä syystä tuomioistuinkontrollia ei edellytettäisi, esitysluonnoksen perustelut (s. 20) sisältävät sellaisia kirjauksia, joiden perusteella voi saada käsityksen, että esityksessä ehdotettaisiin paikkatiedustelun mahdollisuutta pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan, tuomioistuin lähtökohtaisesti päättäisi keinon käytöstä ja kiiretilannepoikkeuksissa olisi kyse tuomioistuimen jälkikontrollista. Vaikuttaisi siltä, että esityksessä on käytetty samoja perusteluita kuin SM riti-2 esitysluonnoksessa ilman että niitä olisi suhteutettu selvemmin nyt käsillä olevan esitysluonnoksen ehdotukseen. Jatkovalmistelussa esitysluonnoksen perusteluita on syytä tarkistaa ja varmistaa, että esitys on kokonaisuudessaan johdonmukainen ja selkeä sen ehdotusten, perustelujen ja tavoitteiden suhteen.

Huomiota kiinnitetään myös siihen, että toimivaltuussääntelyn johdonmukaisuuden ja systematiikan kannalta lähtökohtana on se, että mitä kauemmas ajallisesti siirrytään pakkokeinolain mukaisesta rikoksen selvittämismuutoksesta ja konkreettisesta rikosepäilystä, sitä korkeammat edellytykset vahvoine oikeussuojakeinoineen tulee olla. Tätä johdonmukaisuutta ja systematiikkaa osoittaa esimerkiksi se, että Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista kuin pakkokeinolain 10 luvun mukaiset salaiset pakkokeinot, mutta estämismuutoksen mukaisen salaisten tiedonhankintakeinojen soveltamisala käyttöä koskevine edellytyksineen ja oikeussuojakeinoineen eroavat merkittävästikin pakkokeinolain 10 luvussa säädetystä.

¹ Esimerkiksi Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvussa säädetään muutoin siitä, että tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies päättää tiettyjen salaisten tiedonhankintakeinojen käytämisestä.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että paikkatiedustelusta voisi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.² Ratkaisua perustellaan lähinnä sillä, että tuomioistuinkontrolli ei olisi tarpeen, koska paikkatiedustelua ei saisi kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Esitysluonnoksen mukaan ehdotettu sääntely sinänsä vastaisi siviilitiedustelun mukaista paikkatiedustelusta päättämistä (Poll 5a:27) ja toisaalta sitä, mitä vastaavasti ehdotetaan SM riti-2 esitysluonnoksessa lukuun ottamatta paikkatiedustelun kohdistumista pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Huomionarvioista on kuitenkin se, että siviilitiedustelussakaan paikkatiedustelun kohdistuminen pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan ei ole sallittua voimassa olevan Poll 5a:27 mukaisesti, ja viitatus pykälän mukaan siviilitiedustelussakin paikkatiedustelusta päättäisi tuomioistuin lukuun ottamatta kiiretilanteita, joiden osalta edellytetään tuomioistuimen jälkikontrollia.

Edelleen kokonaisuuden osalta on syytä ottaa huomioon se, että pakkokeinolain muutosesityksessä HE 98/2026 vp ehdotetaan lisättäväksi pakkokeinolain 10 lukuun salaisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän toimivaltuudet. HE 98/2026 vp mukaan näiden keinojen käyttämisestä päättäisi tuomioistuin ja kiiretilannepoikkeus tuomioistuimen jälkikontrollilla olisi mahdollista ainoastaan salaisessa paikanetsinnässä.

Esitysluonnoksen ehdotus päätöksenteosta paikkatiedustelussa poikkeaisi siten sinänsä merkittävästikin sekä voimassa olevasta vastaavasta sääntelystä että muun ohella mainitusta pakkokeinolain muutosehdotuksesta. Tämä poikkeavuus ei vaikuta perustellulta myöskään suhteessa edellä mainittuun toimivaltuussääntelyn johdonmukaisuuteen ja systematiikkaan.

Esitysluonnoksessa todetusti (s. 19) Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun salaisten tiedonhankintakeinojen osalta kyse on pääsääntöisesti tuomioistuimen ennakkoluvan edellyttävistä tiedonhankintakeinoista, ja poikkeustilanteita ovat esimerkiksi kiiretilanteet, joiden osalta edellytetään kuitenkin tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa. Esitysluonnoksen (19–20) mukaan paikkatiedustelussa on kyse perusoikeusherkästä sääntelystä ja [...] selkeänä lähtökohtana sääntelylle on siten sen kuuluminen tuomioistuimen ennakkovalvonnan piiriin tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta, joiden osalta säädettäisiin tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnasta. Perusteluissa selostetaan paikkatiedusteluun liittyvästä rajoitetusta toimintamahdollisuudesta, minkä vuoksi, vaikka pääsääntönä olisi keinon kuuluminen tuomioistuimen ennakkovalvonnan piiriin, tarpeellista olisi lainsäädäntötasolla varmistaa Rajavartiolaitoksen reagointimahdollisuudet myös kiiretilanteissa. Esitysluonnoksesta ei siten selviä johdonmukaisia perusteluja arviointineen esitysluonnoksessa ehdotettuun eli että paikkatiedustelu ei kuuluisi tuomioistuimen päätettäväksi.

Lisäksi esitysluonnoksessa ei vaikutettaisi perusteltavan ehdotetun sääntelyn eroavaisuutta erityisesti välttämättömyyden kannalta suhteessa voimassa olevan lain mukaiseen vastaavaan sääntelyyn. Näin ollen perusteita ei vaikuttaisi olevan sille, että Rajavartiolaitoksen osalta olisi syytä poiketa esitysluonnoksessa ehdotetusti.

Jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää erityistä huomiota edellä todettuun toimivaltuussääntelyn johdonmukaisuuteen ja systematiikkaan keinojen käytön päättämisen kannalta, ja erityisesti suhteessa siihen, että esitysluonnoksen ehdotuksessa on kyse pääosin rikoksen estämismahdosta. Tarkoituksenmukaista ja perusteltua ei välttämättä ole, että estämismahdosta osalta Rajavartiolaitoksella olisi mahdollisuus toimittaa salainen paikanetsintä erilaisilla oikeussuojakeinoilla kuin pakkokeinolain mukaisessa rikoksen selvittämismahdossa. Huomio koskee sinänsä kaikkia vastaavanlaisia vireillä olevia rikostiedusteluhankkeita, joissa ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinolain 10 luvun mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ilman tuomioistuimen etu- tai jälkikäteiskontrollia.

Jatkovalmistelussa olisi myös kiinnitettävä enemmän huomiota siihen, miten ja millä perusteluilla perustellaan samankaltaisen sääntelyn eroavaisuutta Rajavartiolaitoksen osalta suhteessa sisäministeriön poliisia koskeviin ehdotuksiin.

Telepakkokeinot

Oikeusministeriö on antanut sisäministeriölle lausunnon Rajavartiolaitoksen rikostiedusteluhankkeen ensimmäisen vaiheen esitysluonnoksesta. Lausunnossa oikeusministeriö totesi, että esitysluonnoksen lähtökohtana on, että Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaan säädettäisiin jokseenkin vastaavat toimivaltuudet kuin poliisille on ehdotettu poliisin uhkaperusteista rikostiedustelua koskevassa esityksessä. Perustuslakivaliokunta on todennut, että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on lainsäädännössä osoitettu poliisin tehtäväksi. Lähtökohtaisesti poliisille kuuluvien tehtävien ja toimivaltuuksien osoittaminen muulle viranomaiselle on poikkeuksellista ja edellyttää erityisiä perusteita. Valiokunta on katsonut, että poliisin käytössä olevien toimivaltuuksien kanssa samojen valtuuksien säätäminen muulle viranomaiselle ei välttämättä ole sopuisuudessa perusoikeuksien rajoitus-edellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että

² Ks. edellä esitetty huomio koskien HE 98/2026 vp.

toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden (PeVL 36/2024 vp, kpl 9 ja siinä viitattut lausunnot).

Esitysluonnoksen yleisperusteluissa (jakso 2.5) todetaan vain lyhyesti luottamuksellisen viestin suojaan puuttuvista tiedonhankintakeinoista. Jaksossa ei millään tavalla perustella sitä, että esityksessä ehdotetaan muun ohella telekuuntelutoimivaltuutta Rajavartiolaitokselle rikoksen estämiseksi ja vaaran torjumiseksi. Esitysluonnoksen jaksossa 4.1.4 (s. 47) hyvin tiiviisti esitetään joitakin perusteluja muun ohella ehdotetuille telekuuntelutoimivaltuuksille. Perusteluiden mukaan tekijöiden ja uhrien tai salakuljetettavien välisiä kontakteja tai suunniteltua toimintaa ei usein ole mahdollista selvittää sellaisilla keinoilla, jotka perustuvat tiedon pitempiaikaiseen kertymiseen rikosentekijöiden yleisistä toimintatavoista. Vuonna 2022 tehdyssä arviossa rajavartiolaitoslainsäädännön muutostarpeista (VN/7427/2022) ja sitä seuranneessa hallituksen esityksessä (HE 15/2025 vp) ei ehdotettu telekuuntelua koskevaa toimivaltuutta. Esitysluonnoksessa esitetyt perustelut muutoksen välttämättömyydestä jäävät varsin yleisluontoisiksi. Esityksessä tulee konkreettisemmin perustella ehdotusta perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten (mm. välttämättömyys) kannalta.

Yksityiselämän suojaa ja henkilötietojen suojaa koskevien vaikutusten arviointi

Vastaavasti kuin SM:n riti-2 esitysluonnokseen antamassaan lausunnossa, oikeusministeriö korostaa nyt lausuttavana olevan esitysluonnoksen sekä eduskunnan käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen (HE 140/2026 vp) yhteisvaikutusten arvioinnin tärkeyttä. Tietosuojaan liittyvien vaikutusten, kuten myös muiden perusoikeus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia vaikeuttaa se, että sääntely jakautuu kahteen toisiinsa liittyvään esitykseen ja lisäksi muihin käynnissä oleviin lainsäädäntöhankkeisiin. Oikeusministeriö katsoo, että nyt lausuttavana olevaan esitysluonnokseen olisi perusteltua sisällyttää jakso, jossa arvioitaisiin toisiinsa asiallisessa yhteydessä olevien lainmuutosten yhteisvaikutuksia, mukaan lukien yksityiselämän suojaan ja tietosuojaan kohdistuvat vaikutukset.

Sijaintitiedon käsittely

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 18 a §:ssä säädettäisiin salaisiin tiedonhankintakeinoihin sisältyvästä sijaintitiedon hankkimisen edellytyksistä ja 18 b §:ssä tällaisten sijaintitietojen hankkimisesta päättämisestä. Esitysluonnoksessa lisäksi ehdotetaan täydennettäväksi eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä HE 140/2026 esitettyä 57 b §:ää lisäämällä sijaintitiedon käyttäminen säännöksessä määriteltyihin rikostiedustelukeinoihin.

Oikeusministeriö katsoo, että sijaintitietojen käsittelyä koskevien säännösehdoitusten osalta olisi syytä tarkastella esityksen täsmennys- ja täydennystarpeita perustuslakivaliokunnan ja EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa.

Oikeusministeriö kiinnittää tältä osin huomiota erityisesti siihen, että esitettävän sääntelyn mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää sijaintitiedon hankkimisesta enintään viikon pituiselta ajanjaksolta, myös niin sanotun reaaliaikaisen seurannan tilanteissa. Pidempiä ajanjaksoja koskevien sijaintitietojen hankkimisesta päättäisi tuomioistuin. (1. lakiehdotuksen 18 b §) Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa pidättämiseen oikeutetuille virkamiehille esitettävää mahdollisuutta päättää sijaintitietojen hankkimisesta viikon ajanjaksolta on perusteltu sillä, että sijaintitiedon hankkimisen toimivaltuus ei rajaa perusoikeuksia vastaavalla tavalla kuin sijainti- ja välitystietojen hankkiminen sekä sillä, ettei tällaiselta lyhyeltä ajanjaksolta hankittujen sijaintitietojen perusteella useinkaan ole mahdollista tehdä yksityiskohtaisia ja täsmällisiä kohdehenkilön yksityiselämää koskevia päätelmiä (s. 136-137).

Kuten esitysluonnoksen säätämisyjärjestysperusteluissa on tuotu esiin (s. 135-136), EU-tuomioistuimen mukaan päätelaitteen sijaintipaikan määrittämisen mahdollistavasta reaaliajassa tapahtuvasta tietojen keräämisestä aiheutuva puuttuminen on erityisen vakavaa, koska nämä tiedot tarjoavat toimivaltaisille kansallisille viranomaisille keinon seurata täsmällisesti ja jatkuvasti matkapuhelinten käyttäjien liikkumista. Koska näitä tietoja on siis pidettävä erityisen arkaluonteisina, toimivaltaisten viranomaisten oikeus saada tällaisia tietoja reaaliajassa on erotettava kyseisten tietojen saamisesta viiveellä, sillä tietojen saaminen reaaliajassa on rajoittavampaa siltä osin kuin se mahdollistaa näiden käyttäjien lähes täydellisen valvonnan (La Quadrature du Net ym. C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, 187 kohta, ks. analogisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan osalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 8.2.2018, Ben Faiza v. Ranska, 74 kohta). Tuomioistuin on pitänyt tuomioistuimen tai muun riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa olennaisen tärkeänä, kun toimivaltaisten kansallisten viranomaisten pääsy aiheuttaa vaaran vakavasta tai jopa erityisen vakavasta puuttumisesta rekisteröidyn perusoikeuksiin (tuomio *Bezirkshauptmannschaft Landeck*, C-548/21, 102 kohta Prokuratuur C-746/18, 48–51 kohta).

Esityksen jatkovalmistelussa olisi vielä varmistuttava siitä, että sijaintitiedon hankkimista koskeva sääntely täyttäisi EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännössä muodostuneet edellytykset, erityisesti niihin sisältyvän riippumattoman etukäteisvalvonnan osalta. Edellä esitetyt EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännössä muodostuneita edellytyksiä koskevat huomiot koskevat myös esitysluonnoksessa pakkokeinolakiin esitettävää sijaintitiedon hankkimista koskevaa sääntelyä (2. lakiehdotuksen 9 a § ja 9 b §), joita vastaaviin ehdotuksiin oikeusministeriö on esittänyt huomioita myös SM:n riti-2 esitysluonnokseen antamassaan lausunnossa.

Tietojen jatkokäsittely

Rikostiedustelukeinoilla hankittujen tietojen käyttöä ja luovuttamista koskevan valtiosääntöoikeudellisen arvion osalta esitysluonnoksen säätämisyjärjestysperusteluissa viitataan eduskunnan käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen HE 140/2026 säätämisyjärjestysperusteluihin, sillä tietojen käyttöä koskevaan sääntelyyn ei olla esittämässä muutoksia (s. 143).

Oikeusministeriö kiinnittää edelleen huomiota rikostiedustelukeinoilla saatujen tietojen käyttötarkoituksia koskeviin seikkoihin, joita on käsitelty edellä viitatus hallituksen esityksen HE 140/2026 valmistelun aikana annetussa oikeusministeriön lausunnossa (VN/32466/2025-OM-50 s. 8-10). Nyt esitettävä sääntely laajentaisi merkittävästi rikostiedustelukeinojen käytön yhteydessä tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä, mikä korostaa tietojen jatkokäsittelystä aiemmin lausutun merkitystä.

Osastopäällikkö

Johanna Suurpää

Lainsäädäntöneuvos

Niklas Vainio

Jakelu

SM Sisäministeriö

VN/20413/2026-OM-19

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: